formos kabučiais - moters kape Nr. 5; c) vienas kryžinis žalvarinis smeigtukas - moters kape Nr. 6; d) žalvarinis ratelinis smeigtukas kartu su buoželine antkakle - moters kape Nr. 8.

Puoštasi ir pavieniais gintaro karoliais. Vyro kape Nr. 1 rasti 2 dvigubo nupjauto kūgio formos gintaro karoliai, vienas toks pat karolis rastas vyro k. Nr. 2. Jų skersmuo 1,6-1,7 cm, o aukštis - 1,1-1,2 cm. Statinėlės formos 1 cm skersmens ir 0,9 cm aukščio gintaro karolis rastas moters kape Nr. 6.

Daugiau aptikta juostinių apyrankių, puoštų išilginiais grioveliais, įkartėlėmis, akutėmis. Jų rasta moterų kapuose Nr. 9 (dvi), 10 (keturios) ir 11 (dvi), dar viena tokia apyranke aptikta plote 16. Moters kape Nr. 6 rasta 1 įvijinė, taip pat - vienas įvijinis žiedas (moters kapas Nr. 10).

Kaip matome, kiek daugiau įkapių buvo buvo vyrų kapuose Nr. 1 ir 2 bei moters kape Nr. 10.

Vyro kape Nr. 1 aptikta lankinė aguoninė segė, 2 gintaro karoliai, kalavijas, į viršūnę platėjančia geležte, 2 įmoviniai karklapio formos plunksna ietigaliai, geležinė sagtis ir titnagiukas, o moters kape Nr. 10 rasta: dvi antkaklės kūginiai galais, laiptelinė segė, ritinis smeigtukas, 4 juostinės apyrankės ir įvijinis žiedas.

Sprendžiant pagal aptiktas įkapes, ištirtuosius kapus galima datuoti III a. ir VIII a.

Valdemaras Šimėnas

VIDGIRIŲ KAPINYNAS

MA Istorijos institutas tęsė 1986 m. pradėtus Vidgirių (Šilutės raj.) kapinyno tyrinėjimus (žr.: ATL 1986 ir 1987 metais. - V., 1988. - P. 94-98). Per paskutiniuosius dvejus metus ekspedicija dar atidengė 412 m^2 plotą (pl. Nr. IX-XVIII) ir ištyrė vienuolika nedegintų ir vieną sudeginto mirusiojo kapą, bei 7

apvalias apeigines (?) duobes, pasieke vakarinį ir šiaurės vakarinį kapinyno kraštą. Per keturis sezonus ištirtas 1062 m^2 plotas - tai apie 1/7 visos spėjamos kapinyno teritorijos, rastas 31 kapas.

Dauguma 1988-1989 m. tirtų kapų apardyti ariant bei melioruojant lauką. Beveik visi pastaraisiais metais ištirti kapai koncentravosi ištirto ploto šiaures rytuose. Išryškėjo kelios kapų eilės. Mirusieji laidoti didelėse pailgose, apvaliais kampais ir ovalo formos duobėse. Griaučiai sudūlėję, bet mirusiųjų lytis ir padėtis kape nustatyta pagal įkapių išdėstymą. Pasitvirtino tendencija vyrus ir moteris laidoti priešingomis kryptimis. Vyrai ir berniukai laidoti galva į šiaurės vakarus -šiaurę (k.1, 4), moterys ir mergaitės - į pietryčius (k. 2) ir pietus (k. 3). Nors ištirti kapai yra beveik vienalaikiai, bet gana įvairūs laidosena ir įkapių gausumu bei kokybe. Be jau anks tesniais metais aptiktų įprastų pailgų apvaliais kampais kapų duobių bei kapų duobėse aptiktus laiptuotus jų šonus, moliu apteptus ir sutvirtintus kapų duobių kraštus, rasti 3 kapai didelėse netaisyklingo ovalo formos duobėse ir 1 degintinis kapas.

Pailgose, apvaliais kampais duobėse palaidoti mirusieji nepasižymi įkapių turtingumu. Kapas Nr. 27 buvo visai be įkapių, kituose įkapių nedaug: viena žalvarinė ar geležinė ilgakojė segė, keli gintaro karoliukai, žalvarinis įvijinis žiedas. Dažnai kapų duobėse randamos pavienės puodų šukės lygiu ir silpnai grublėtu paviršiumi. Puodų pakraštėliai dažniausiai su gnaibymo žymėmis, o kape Nr. 28 rasta šukė, kurios visas paviršius ornamentuotas gnaibymu. Be to, kape Nr. 31 aptiktas sveikas puodukas. Jis 8,5 cm aukščio ir 8,3 cm skersmens ties peteliais, kurie labai profiliuoti. Puodelį puošia dvi simetriškos gnaibytų stulpelių grupės (po 6 kiekviena).

Iš šios grupės kapų galvos ir kaklo papuošalų savitumu bei gintaro karolių kiekiu išsiskiria moters kapas Nr. 21. Ant galvos mirusiajai, matyt, buvo užmauta audeklo kepuraitė su nedidele žalvarine įvija viršugalvyje, ant kurios uždėtas apgalvis, susidedan

tis iš trijų eilių ant virvutės suvertų žalvarinių įvijų ir vieno gintarinio karoliuko. Panaši į apgalvį ir kaklą puošusi apvara. Ji taip pat susideda iš žalvarinių įvijėlių, mažų mėlyno stiklo, gintaro ir rusvos spalvos ornamentuotų geltona emale karoliukų. Mirusiosios krūtinę puošė dvi žalvarinės ilgakojės segės, o ant krūtinės sudėtas rankas, kaip ir daugelyje kitų moterų kapų, puošė dvi žalvarinės storagalės užkeistais galais apyrankės ir įvijiniai žiedai. Vienos rankos delne gulėjo 4 cm diametro verspstuko formos gintaras, kitoje rankoje mirusioji laikė 60 cm ilgio 66 gintaro karolių vėrinį. Visi karoliai tekinti, pusrutulio ir ovalo formos, puošti grioveliais.

Degintinis kapas Nr. 24 rastas 200x120 cm dydžio duobėje. Sudeginti kauliukai švarūs, supilti į 25 cm skersmens krūvelę vakariniame kapo duobės pakraštyje. Prie jos gulėjo, matyt, audinyje suvyniotos 3 žalvarinės ilgakojės segės bei žalvarinių įvijų ir gintaro karolių apvara. Kitos - vyrui būdingos įkapės išdėstytos anatomine tvarka: 2 ietigaliai prie "galvūgalio" (šiauriniame gale), kovos peilis ir geležinė diržo sagtis "ant juosmens". Be to, į kapą įdėta žirgo galva su dvinariais žąslais dantyse.

Turtingumu ypač išsiskyre kapai duobėse su laiptais (Nr. 22, 29, 30) ir netaisyklingo ovalo formos (Nr. 23, 26, 30) duobėse. Čia surasti visi sidabriniai ir sidabru puošti dirbiniai. Kaip ir ankstesniais metais, vyrų kapuose vyravo raitelio inventorius - ginklai ir papuošalai, o iš darbo įrankių aptinkamas tik dalgis. Pastebėta, kad kai kuriuose vyrų kapuose, kur ypač daug papuošalų, mažiau ginklų. Visi 3 ovalo formos duobėse kapai pagal įkapes priskirtini vyrams. Tai savo įranga ir turtingumu Lietuvos archeologinėje medžiagoje unikalūs kapai. Jų duobės viršuje yra netaisyklingo ovalo formos 310x245 cm, dyžio, į apačią mažėja iki 285x180 cm, ir dugne yra stačiakampio formos. Kapas Nr. 30 duobės dugne turi laiptelį. Duobės pilnos žemės su degėsiais, yra smulkių puodų šukių, o kapo Nr. 23 duobės vir-

šutinėje dalyje primėtyta ir akmenų. Visuose trijuose kapuose yra žirgų aukos. Kapuose Nr. 23, 30 rasta po dvi žirgų galvas, o kape Nr. 26 - viena. Kapuose Nr. 26, 30 pastebėtos žirgų odos liekanos. Kartais jų galvos įdėtos su žąslais dantyse, ypač įdomūs yra kape Nr. 23 rasti žalvariniai su geležiniais skersiniais žąslai. Be to, kape aptiktos kamanų su žalvarinėmis sagtelėmis liekanos, o žirgo karčiai puošti gintaro karoliais. Kapuose Nr. 23 ir 26 prie mirusiųjų kojų rasti žalvariniai pentinai su sidabro ir žalvario plokštelėmis puošt'ais dirželiais ir žalvarinėmis sagtelėmis.

Iš ginklų galima paminėti tik du ietigalius ir įmovinį kirvį (kapas Nr. 23) bei du kovos peilius (kapai Nr. 23 ir 30). Kape Nr. 23 rastas peilis buvo prikabintas prie puošnios, sidabro kūgeliais ir stačiakampe paauksuota plokštele puoštos perpetės, kurios kabutis su masyvia sidabrine vietomis paauksuota tūta (žr. šios knygos p. 223, pav. 23). Perpetė buvo segama geležine ovaline sagtimi. Šiame kape yra ir daugiau sidabro papuošalų: užkeistais galais antkaklė, ilgakojė lankinė segė, storagalė apyrankė, įvijinis tordiruotas žiedas (be to, kape dar viena žalvarinė ilgakojė lankinė segė ir įvijinis žiedas).

Įdomiausias iš tyrinėtų yra kapas Nr. 30. Čia išliko užsikonservavęs įdomios konstrukcijos ąžuolinis karstas. Jo dugnas yra 270x70 cm dydžio ir 8 cm storio, ištašytas iš ąžuolinio rąsto. Po dugnu galvūgalyje ir kojūgalyje padėti du 115 cm ilgio ąžuoliniai tašyti skersiniai su skylėmis galuose. Per jas perkišti stovai - šoninių karsto lentų atramos. Karsto šonai susideda iš dviejų (abiejose pusėse) vienа ant kitos sudėtų 17 cm pločio ir 2 cm storio lentų. Karsto galai, dangtis ir viršutinės šoninės lentos visai sutrėšusios. Atrodo tokiame pat karste buvo palaidotas mirusysis ir kape Nr. 23 (duobės dugne rastos skersinių žymės, tačiau pats karstas visai sunykęs). Kapo Nr. 30 karstas buvo pervežtas į Lietuvos dailės muziejaus P. Gudyno muziejinių vertybių restauravimo-konservavimo centrą, čia baigtas pr

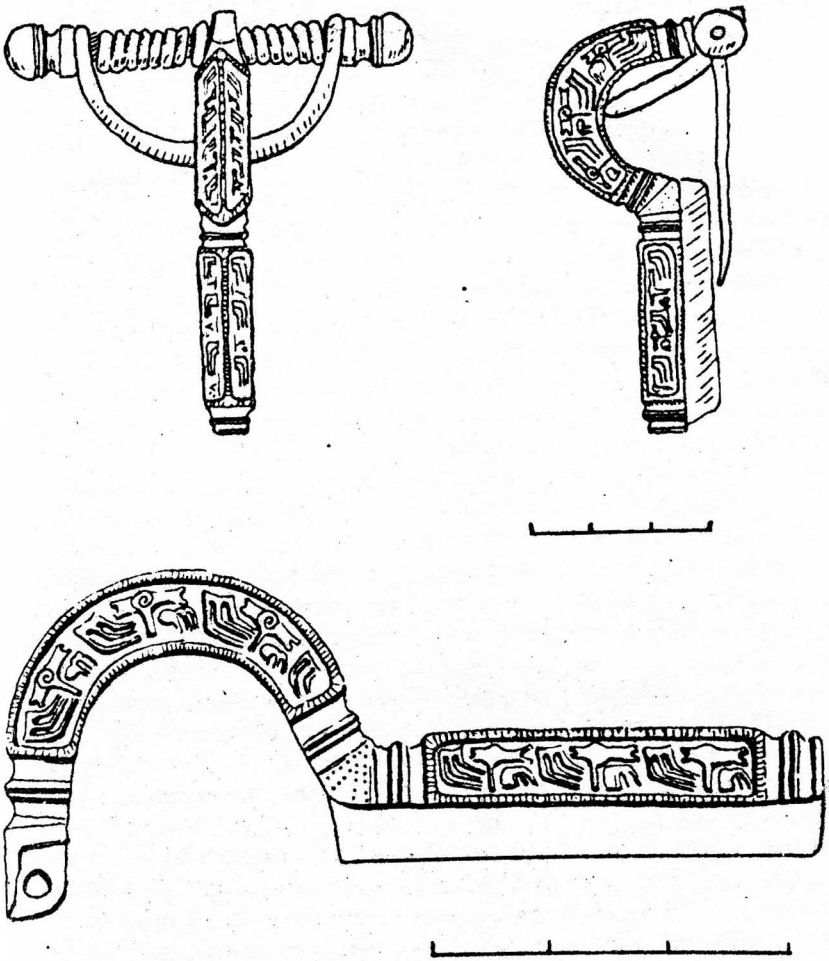

12 pav. Vidgiriai. Sege iš kapo Nr. 30

paruoti. Buvo konservuota daug medienos, organikos ir audinio liekanų. Žmogaus kaulų karste nerasta.

Pagal dirbinius ir jų išdėstymą nustatyta, kad čia palaidotas vyras, kurio galvūgalyje gulėjo sidabriniu ornamentuotu apkalu puoštas geriamasis ragas. Ant kaklo mirusiajam uždėta sidabrinė antkaklė su kilpele ir kabliuku, dvigubu lankeliu priekyje. Čia gulėjo ir sulūžusi sidabrinė paauksuota ilgakojė segė, ornamentuota stilizuotu gyvuliniu ornamentu (Pav. 12). Krūtinės srityje rastos 4 žalvarinės ilgakojės segės ir 32 cm ilgio kovos peilis su kauline rankena. Ant rankos užmauta sidabrinė storagalė apyrankė ir sidabrinis įvijinis žiedas. Mirusiajam prie galvos sudėtos papildomos įkapės: 26 mediniai profiliuoti kabučiai, 6 įvijiniai žalvariniai žiedai ir 4 žalvarinės įvijėlės. Nuimant audinius, kojūgalyje surasta kaulinė ovalo formos plokštelė.

Su kape Nr. 30 palaidotu mirusiuoju šeimyniniais ryšiais, matyt, yra susijusi kape Nr. 29 palaidota moteris. Kapo Nr. 29 duobė turi laiptą, pats kapas yra turtingas. Mirusiajai ant galvos uždetas sidabrinių cilindriukų, užpildytų vašku, apgalvis, pakaušio srityje - geležinis virbo formos galvos apdangalo smeigtukas, puoštas mėlyno stiklo karoliukų kabučiu, ant kaklo - sidabrinė priekyje dvigubu lankeliu antkaklė ant krūtinės - 2 žalvarinės ilgakojės lankinės segės, ant rankų - 2 sidabrinės storagalės apyrankės ir 2 žalvariniai įvijiniai žiedai, prie juostos - nedidelis peiliukas.

Apeiginės (?) duobės, aptiktos pietrytinėje tyrinėto ploto dalyje, sudare kompaktišką grupę. Duobės apvalios - 100-110 cm skersmens, jų dugnai plokšti gylis - 60-80 cm nuo dabartinio paviršiaus. Tačiau šiame plote kapinyno paviršius nuskustas melioracijos metu, užstumdant gretimą žvyrduobę. Todėl duobės bus buvusios bent 0,5-1 m gilesnės. Jos užpiltos tamsesne žeme su degėsiais, bet dirbinių ir degintinių kauliukų jose nerasta.

Ištirti kapai datuojami V a. pabaiga - VI a. Kapinynas priskiriamas Nemuno žemupio kultūrinei gru-

pei. Artimiausi dirbinių analogai randami kituose to periodo Nemuno žemupio ir Centrinės Lietuvos kapinynuose. Dalis dirbinių visai neturi analogų Lietuvoje. Kai kurių laidojimo papročių bei įkapių, taip pat jų gamybos technologinių ir stilistinių analogijų aptinkama Juodosios jūros pakrantėse, Dunojaus vidurupyje, Gotlando saloje. Tai siejama su Didžiuoju tautų kraustymusi. Matyt, Vidgirių kapinyno medžiagą galima sieti su kažkokio Didžiojo tautų kraustymosi laikotarpio neskaitlingos polietninės žmonių grupės migracija iš Dunojaus vidurupio į Nemuno baseiną, gal su trumpalaikiu sustojimu Gotlando saloje.

Valdemaras Šiménas

ŠUKIONIŲ KAPINYNO TYRINĖJIMAI 1988 M.

1988 m. MA Istorijos instituta's pradėjo Šukionių kapinyno (Pakruojo raj., Lygumų apyl.) kasinėjimus. Kapinynas yra pietinėje Šukionių kaimo dalyje, tarp Vezgės upelio, kaimo kapinių ir geležinkelio Radviliškis-Biržai. Jis žinomas jau nuo seno. Kalvelėje, vadinamoje Švedukalniu, ir pievoje šalia jos buvo randama žmonių kaulų ir VI-XIII a. bei XVI a. radinių. 1931 m. kapinyną tyrė Šiaulių "Aušros" muziejaus darbuotojas B. Tarvydas ir radę kelių suardytų kapų likučius. Prieš karą kapinyną "kasinėjo" ir Pavėzgių kaimo mokytojas B. Brazauskas (apie jo "tyrinėjimų" rezultatus duomenų nėra).

1988 m. ištirtas 384 m^2 plotas ir rasti 9 XVIII-XIX a. kapai (k. I-IX), ir 19 - VIII-IX a. kapų bei 9 degėsių pilnos duobės.

Mirusieji laidoti nedeginti 250-180x80-40 cm dydžio ir 80-45 cm gylio apvaliais kampais duobėse. Griaučiai beveik visai sunykę, kiek geriau išlikę tik kape Nr. 1. Pagal įkapių išsidėstymą ir kaulų fragmentus nustatyta, kad mirusieji laidoti aukštielninki, ant krūtinės sudėtimis rankomis. Išsiskyrė kelios ka-